

TANG 2 LAI CAREL

A chuahtu: Lai Carel Le Ukpi Committee
 (Hakha, Thantlang, Zophei, Lautu, Mara sianginn bupi rianṭuanṭinak)
 A bawmtu: Thantlang Placement Affairs Committee (TPAC)
 Cauk cahmai zapi: 52. Cauk a tung 24.2 cm, a phei 17.5 cm
 Cauk chuahnak le chuah kum: Aizawl, 2024

Chungum

Cawnnak	Tlangtaar	Cahmai
1	Sianginn Khaan Chung A Um Mi Thilri	7
2	Sianginn Khaan Chung Rian	9
3	Sianginn Kulh Chung A Um Mi Thilri Le Rian	13
4	Chungkhar Hrinsor	17
	Biazai: “Nunu Papa”	20
5	Zulhphung	21
6	Hawikom Ṭha	25
	Hla: “Hawikom Ṭha Cu Sui le Ngun An Si”	27
7	Mahle Rian	29
8	I Daw Hna Usih	31
9	El Ko Hna	33
	Biazai: “Tawng Hlah”	34
10	Eidin Zia Thiam Cu Ṭhawnnak	35
11	I Thianhhlimh Cu Ngandamnak	39
12	Kan Ha Daw Hna Usih	41
13	Mei I Ralring	43
14	Zohkhenh An Herh	45
	Biazai: “Kan Vawleipi”	49
	Hla: “Aho Van Ngai Lo”	50
	Hla: “Sunghno Ka Nu”	51

Theihternak

Hi *Lai Carel* ukpi hi Hakha, Thantlang, Zophei, Lautu, le Mara sianginn bupi hna riantuantinak a si mi Lai Carel Le Ukpi (Local Curriculum and Textbook) Committee nih tang 1 in tang 9 tiang cawn ding ah a chuah mi a si. Cawnnak ah hman mi ca hi cazual, journal, mekazin, cauk, le internet ah a chuakcia mi chung in laak mi zong an um. Cun, Myanmar ram cozah fimcawnnak zungpi chuah mi ukpi chung Kawl in Lai ah a remnak in leh mi zong an i tel.

Hi *Lai Carel* ukpi a chuah khawh nakding ah siangngakchia zong nih phaisa an thawh; siangcachim le sianguk nih cawn ding kong a tlangpi an chuahpi; cucu i chirhchan in Lai Carel Le Ukpi Committee nih cawn ding ca an tial, an khawmh, an remh i ukpi ah an ser. Cun Thantlang Placement Affairs Committee nih ruahnak pek in siseh, a tawltrelnak phaisa hawlpi in siseh a bawmh ve hna. Zapi thazaang in a chuak mi a si; zapi fimcawnnak ca ah cun aho poh nih man lo in i hman khawh cio a si; pumpak chawlehnak ca bel ah hman lo ding a si lai.

Thantlang Peng Sianginn Bupi (Thantlang Township Education Board) tiah Myanmar rambuai kum 2021 ralthawh hnu in Interim Lautu Region Education Board, Interim Maraland Education Committee, Thantlang Education Department, le Zophei Education Board sianginn bupi pali riantuantinak dirh a si. Anmah pin ah Hakha Township Education Board sawmchih in sianginn cawn awk ca kongkau tawltrelnak ding ah Local Curriculum Team cu kum 2022 ah ser a si i, rian a bawmtu ah Thantlang Placement Affairs Committee thiah a si. Kum 2023 in Local Curriculum Team cu Local Curriculum & Textbook Committee tiah a min thlen a si.

Siangniamrun Lai Carel Cawnnak Tungtlang
Competencies Framework for Chin Reader (Primary Level)

Lai Carel cawnnak thawng in Tang 1 in Tang 5 tiang siangniamrun siangngakchia nih an thiam ding mi (skills), an hngalh ding mi (knowledge), le an lungfian ding mi (values and attitudes):

- Cafang a ngan, cafang a fa, cafangtung, cafangphei an rel an tial thiam lai.
- Cafangfonh in ca an rel an tial thiam lai.
- Cañal ningcang an thleidan thiam lai.
- A hmun le a caan hoih in biafang an hman thiam lai.
- An rel mi ca nih a fianter duh mi bia a biapi bik an kawl thiam lai.
- Mahle ruahnak raltha tein an chim khawh lai, an fianh thiam lai i, mi nih an chimrel mi bia an ngaihpiak thiam lai.
- Mah ruahnak le lungchung bia ningcang tlai tein biatlang an tial thiam lai.

Siangniamrun Lai Carel Chimh Caan
Chin Reader Time Allocation (Primary Level)

Catang	Caholh	Khuaram	Tuankong	Nuncan Ziaza	Nunzungthiam	Zapi
Tang 1	64	6	4	12	10	96
Tang 2	64	6	6	8	12	96
Tang 3	64	7	8	7	10	96
Tang 4	64	9	7	6	10	96
Tang 5	56	13	9	8	10	96

Chinchiah: Caholh ti mi ah hin hi Lai Carel ukpi he cawnchih ding mi CACC *Chin Carel* relhchih a si.

Cachimtu Sin Biacah

Zei tluk in dah kanmah kan nuhrin kan miphun holh tein cacawn ve a biapit i a herh? Kanmah kan nuhrin kan miphun holh tein kan cawn ah sullam zong a ngei deuh i hmual zong a ngei deuh mi cawn ding kong hrimhrim hi an um hnga lo maw? Kan nuhrin holh tein sianginn ah cacawnnak nih hin fimthiamnak ah a kan thanchoter lawng si lo, kan miphun tuanbia le nunphung tiang a hmunhter i, kan minung sinak tlam a tlinter ve. Kan sianginn cacawnnak, kan holh, le kan miphun sinak kong ah kanmah nawl tein lairelnak a um hrimhrim awk zong a si fawn.

Hi *Lai Carel* hi a tlangpi in caholh le nunphung, khuaram le tuankong, nuncan ziaza, le nunzungthiam a huap mi cawnnak a si. Caholh le nunphung ti tik ah Mirang in *literature and culture*, khuaram *geography*, tuankong *history*, nuncan ziaza *civics*, nunzungthiam *life skills* ti duhnak an si. Kanmah le kan ram kan si ning kong cawnnak, Mirang holh in cun *local curriculum* ca ah tuah mi a si i cucu *Lai Carel* tiah min kan bunh. Lai holh le Lai ca thenghtheng in cawn ah hmual a ngeih deuh lai tiah ruah mi kongkau an si fawn. Chin Association for Christian Communication, a tawinak in CACC nih a chuah mi *Chin Carel* le *Laica Tial Ning* he cawnnchih ding a si lai. Cun mahle sianginn, mahle khua, mahle pengtlang hoih in cawn a herh mi zong mahte i tuaktan in i chapchuan cio ding a si lai. I chapchuan lawng si lo, i zuh khawh zong a si.

Sianginn cawn ding ukpi hi voi voi khat ah tuah i, i rinh thai awk a tha lo; zuh le chap, milh le nalh a herh camcin. (Mirang cun “multiple revision” an ti.) Hi *Lai Carel* hrimhrim hi cu rambuai caankarlak cacawnnak rianhmaban chung ah tenh in laakhruak chuah mi a si tik ah a chambaunak a tam deuh kho. Siangcachimte nih siangngakchia he hniksaknak, siangcachim an ruahnak laak, *curriculum* thiamsang an ruahnak hal tehna tam deuh aa duh rih. Cawnca (subject) dangdang le CACC *Chin Carel* he an i thuat lo, an i pehtlaih, le an i fonhtonh khawh nakding zohthan tehna zong a herh lengmang lai. *Lai Carel* nih aa tinh mi fimthiamnak (competencies) hrimhrim hi a thar in zohthan lengmang a herh lai. Siangcachim kutken le siangngakchia cauk tiah then in ukpi chuah ding, a dangdang cawnnchih le chirhchan ding ca, cauk, le thilri tuaktan ding rianhmaban an um liangluang ko rih.

Atu kan hon chuah mi *Lai Carel* hi cu hmailei rianhmabannak ca, abik in Lai holh aa hrawm kho mi sianginn ca ah hniksak asiloah zohchun pakhat tal a si i, caankarlak cacawnnak ah mahle holh tein cawn khawh ve mi ukpi phun khat a si hmanh ah san a tlai phum ti ruahchannak he chuah mi a si.

Lai Carel ukpi pin ah hin a tanglei cauk zong hi a chimtu nih kutken ah i hman khawh an si. I hmanchih thiam ah cacawnnak hmual a ngei chinchin kho. Siangngakchia relpi asiloah anmah tein relter khawh zong a si thiam. Hi cauk pawl lawng si lo, cauk dangdang zong hmanchih khawh lei a tha lei.

1. Biak Nawl, G. *Lai Pupa Fimthiamnak*. Hakha Khuahlun Baptist Church, Hakha, 2012.
2. Joel Ling. *Ram King*. A voi 3nk. Fingrei Phu, 2019.
3. *Lai Ram*. Chan Hre leh mi. 2016. [The Chin Hills: A History of the People, Our Dealings with Them, Their Customs and Manners, and a Gazetteer of Their Country (Volume 1 & 2) by Bertram Sausmarez Carey and Henry Newman Tuck (1896)]
4. *Lai Tuanphung*. Chin Association for Christian Communication, 2013.
5. *Laica Tial Ning*. Chin Association for Christian Communication, 2015.
6. *Pupa Bia le Hla*. Chin Association for Christian Communication, 2007.
7. Siang Nawl, Roland. *Lai Grammar*. Chin Association for Christian Communication, 2015.
8. Ni Kio, Stephen. *Lai Nunphung*. Nunphung le Zatlang Thanchonak Bu, Lai Baptist Church, Yangon, 2006.

Lai Carel cawnnak kong zong ah, cacawn cu cachimtu nih thithruai mi rian a si bang, cachimtu nih ruahnak phunphun chuahchih le ningcang phunphun tuakchih in a chimh zia, a cawnpi zia thiam theottheo a biapi. Cawnnak *activity* a phunphun a tampi tuahpi ding, abik in siangngakchia nih anmah te hrimhrim in an ruah, an tuak le an tuah ve cio nakding. Cachimh hlan ah timhlanhnak ningcang tlai le felfai tein ngeih hmasa cikcek ding. Cawnnak nih aa tinh mi “hmui” i sel ding. Siangngakchia nih zei dah an hngalhcia mi a um, zei dah an ton bal ve, zei dah an ruah khawh ve kherhhlai hmasa. An cawn ning le an thiam ning ngiat peng. An cacawnnak cung na hmuh na ton cio hna ning chimhruah (feedback). Cawncia i khirh le zohpi than (revision) lengmang.

Ukpi cu cawnnak thilri (resource) pakhat telawng a si; cawnnak thil dangdang a phunphun an um tung rih. Cawnnak he pehtlai in, ukpi bak lawng i rinh lo, ca dangdang relchih usih. Internet zong ah hawl usih. Ukpi ah cawn ding mi kong a dikthlir a ciasa in a um dih kho lo. Ukpi ah a chambaunak lawng si lo, a palhnak hmanh a um kho. Pin ah ukpi nih hin thil phuntling in a huap tawn lo. Ukpi chung i ruahnak le hmuhning pin ah a dangdang ruahnak le hmuhning an um rih ti kha cachimtu he siangngakchia he philh lo ding.

*Tinh mi: Sianginn cacawnnak khaan chung a um mi thilri le an
thathnemnak hngalh nakding*

Sianginn Khaan Chung A Um Mi Thilri

Biahalnak

1. Cacawnnak khaan ti mi cu zei dah a si ti chim tuah?
2. Nan cacawnnak khaan chung ah a um mi thilri hi zei ca ah dah an si hnga tiah na ruah?
3. Nan cacawnnak khaan chung ah um hna seh ti na duh mi thilri min chim hna?

Biahalnak

1. Sianginn cacawnnak khaan zuksuai mi chung ah na hmuh mi thilri an min chim hna.
2. Sianginn cacawnnak khaan zuksuai mi chung na hmuh mi thilri le nanmah cacawnnak khaan chung a um mi thilri ah aa khat mi chim tuah hna.
3. Sianginn cacawnnak khaan zuksuai mi chung ah a um ko nain, nan khaan chung ah a um lo mi thilri min chim hna.
4. Nan cacawnnak khaan chung ah zeï bantuk in dah nan ʈut tawn? Opum bantuk kulh in nan ʈu tawn maw? Hmaitonh in maw nan ʈut, hnu-hmai a tlartlar in dah? Zei tin ʈut ah dah na sia a rem bik? Zei tin ʈut dah na duh bik?
5. Nan cacawnnak khaan chung ah remh na duh mi chim hna.

CAWNNAK 2

Tinh mi: Sianginn cacawnnak khaan thianhhlimh a herh le khaan chung a thianhlim nakding pakhat cio nih tuah awk rian a si mi hngalh nakding

Sianginn Khaan Chung Rian

Biahalnak

1. Nan sianginn cacawnnak khaan ah hnawm a um maw?
2. Nan sianginn cacawnnak khaan na phiak bal maw?
3. Nan sianginn cacawnnak khaan chung ah duh poh in hnawm na hlonh bal maw?
4. Sianginn cacawnnak khaan chung ah zeidah tuah ding an si?
5. Sianginn cacawnnak khaan chung ah tuah lo ding zeidah an si?

Zuksuai khi zoh hna law a tang i biahlnak hi let tuah hna.

1. Zuksuai mi chung na hmuh mi pawl nih zei dah an tuah?
2. Sianginn cacawnnak khaan a thianhhlímhtu hi mi zei dah an si?
Siangngakchia maw an si, lenglei mi dah?
3. Zuksuai mi chung i an tuah mi pin ah zei dah tuah a herh rih?

Tuah ding

Siangngakchia kha phu thum ah nan i then lai. A tanglei biahalnak pakhat cio hi phu khat cio nih bia nan i ruah lai.

Phu khatnak: Nan sianginn cacawnnak khaan a thianhlim khawh nakding zei rian dah nan ngeih? Nan tuah khawh mi zei dah a si?

Phu hnihnak: A thianghlim i zoh a rem mi cacawnnak khaan tiah na ruah mi zei bantu dah a si? Cu bantu cun nan sianginn cacawnnak khaan a si ve maw?

Phu thumnak: Nan sianginn cacawnnak khaan a thian nakding ah na tuah bal mi chim hna.

Sianginn Cacawnnak Khaan Kong

Sianginn ah catang pakhat cio nih cacawnnak khaan an ngei cio. Sianginn a kai mi siangngakchia poh nih anmah le an khaan cio ah an lut i ca an cawng. Cacawnnak khaan hi fimnak ca kan cawnnak hmun lawng si lo in, hawikom thar kan ser khawhnak hmun zong a si. Cucaah cacawnnak khaan cu fimnak ca cawnnak le hawikom he hmun khat te ah caan hmanṭinak hmun zong a si.

Atu lio Laitlang si ning in chim ahcun cacawnnak khaan chung ah a um mi thilri cu: sayate ca ah ṭhutdan le cabuai a ngan mi, siangngakchia ṭhutnak ca ah ṭhutdan le caṭialnak cabuai, cun ca i chimh mi ṭialnak ca ah *blackboard* asiloah *whiteboard*, *whiteboard marker* le *whiteboard eraser* an si. Siangngakchia cacawnnak bawmchantu a si ding mi hmaanthlak, zukuai, cauk, tibantuk zong an um tawn. A caan hngalh khawh nakding ah pangtaar suimilam zong a um awk a si.

Cacawnnak khaan hi siangngakchia nih caan tampi kan umnak le fim kan cawnnak hmun a si caah a thianghlim i um a nuam mi hmun a si awk a si. Khaan chung thianhhlimeh ding hi siangngakchia pakhat cio kan rian a si. Kan cacawnnak khaan a thianhlim khawh nakding ah a herh mi thilri zong kan khaan chung ah an um a herh. Khaan khat chung ah ca a cawngṭi mi siangngakchia cu pakhat le pakhat kan i dawt i, ca kan cawngṭi caan hi nuam tein kan hmanṭi awk a si ko lo maw?

Biahalnak

1. Nan sianginn khaan ah pangtaar suimilam nan ngei maw?
2. Suimilam a caan zoh le rel na thiam maw?

*Tinh mi: Sianginn kulh chung a um mi thilri hngalh i fimtawl ning
thiam nakding le sianginn kulh chung thianhhlimeh a herh
lungfian nakding*

Sianginn Kulh Chung A Um Mi Thilri le Rian

Biahalnak

1. Nan sianginn aa kulh maw?
2. Nan sianginn kulh chung ah a um mi pawl chim hna.
3. Nan sianginn kulh chung a bua maw?
4. Nan sianginn kulh chung a thianhlim khawh nakding ah na tuah khawh mi zeidah an um? Nan sianginn kulh chung a thianhlim nakding ah “ka tuah awk a si” tiah na ruah mi chim hna.

Zuksuai mi hi zoh law a tanglei biahalnak hi let hna.

1. Sianginn kulh chung ah na hmuh khawh mi thil chim hna.
2. Sianginn pawngkam a thianhtu nih hnawm an char mi khi khoika hmun ah dah an va chiah?
3. Hnawm an char mi hlonh nakding hnawmbawm a um maw?
4. Sianginn kulh chung ah lentecelhnak a um hnga maw?

Tuah ding

1. Sianginn kulh chung ah siangngakchia chawhpi in sianginn kulh chung a um mi thil hmuhsak, an min le an thathnem ning hal hna ding.
2. Sianginn pawngkam a um mi hnawm charter i an char pah in sianginn pawngkam ah hnawmhlonh a thatlonak zeidah a si ti kong biahalnak in cawnpiak hna ding.
3. Sianginn kulh chung a thian i aa dawh deuh nakding ah zeituah ah dah a that hnga tiah hal hna ding. An chim mi lak ah tuah colh awk a tha mi cu anmah he hmunkhat te ah tuah colh ding.

Sianginn Kulh le Pawngkam Thianhhlilmhnak Kong

Sianginn cu a hmunhma a rem i siangngakchia zalong tein an tlonlen khawh nakding hmun a si awk a si. Sianginn kulh chung ah sañil an luh i an ek hna an ek nakhnga lo le siangngakchia nih an duhnak hmun poh in leng ah an chuah khawh nakhnga lo sianginn cu ðha tein kulh ding a si.

Sianginn kulh chung cu a thianghlim i um a nuam mi a si khawh nakding ah siangngakchia pakhat cio nih rian kan ngei. Sianginn kulh chung a thianhlim khawh nakhnga siangngakchia pakhat cio nih hnawm cu hnawmbawm le hnawmkhur ah kan hlonh cio ding a si. Cu lawng si lo in sianginn pawngkam ah hnawm kan hmuh mi cu kan char i hnawmbawm le hnawmkhur chung ah kan hlonh ding a si.

Kan sianginn aa dawh khawh nakhnga sianginn pawngkam ah pangpar le thingkung kan cin awk zong a si. Kan cin mi pangpar le thingkung an nun i zoh an i dawh khawh nakding ah ðha tein kan zohkhenh i a herh ahcun ti zong kan toih tawn hna ding a si.

Biahalnak

1. Nan sianginn ah zeï bantuk pangpar dah um hna seh ti na duh?
Na duhnak a ruang zong chimchih tuah.
2. Nan sianginn ah zeï bantuk thingkung dah um hna seh ti na duh?
Na duhnak a ruang zong chimchih tuah.

Tinh mi: Mah chungkhar kong, mah pi le pu kong hngalh nakding

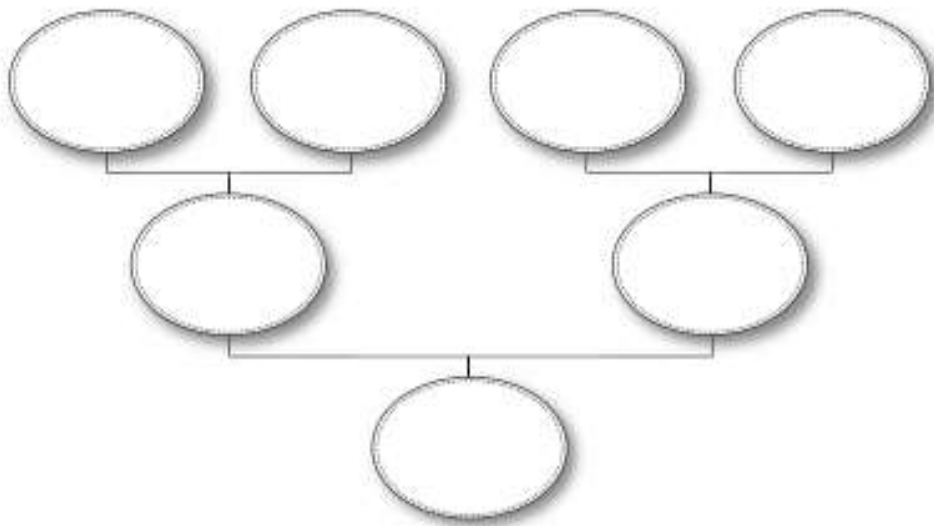
Chungkhar Hrinsor

Biahalnak

1. Na nu i a nu le a pa min aho dah an si?
2. Na pa i a nu le a pa min aho dah an si?
3. Na nu le na pa i an nu le an pa cu zei tin dah na auh hna?
4. Na nu a unau cu zei tin dah na auh hna?
5. Na pa a unau cu zei tin dah na auh hna?
6. Nan inn chungkhar kong ah chim chap na duh mi chim tuah?

Innchungkhar thingkung zuksuai.

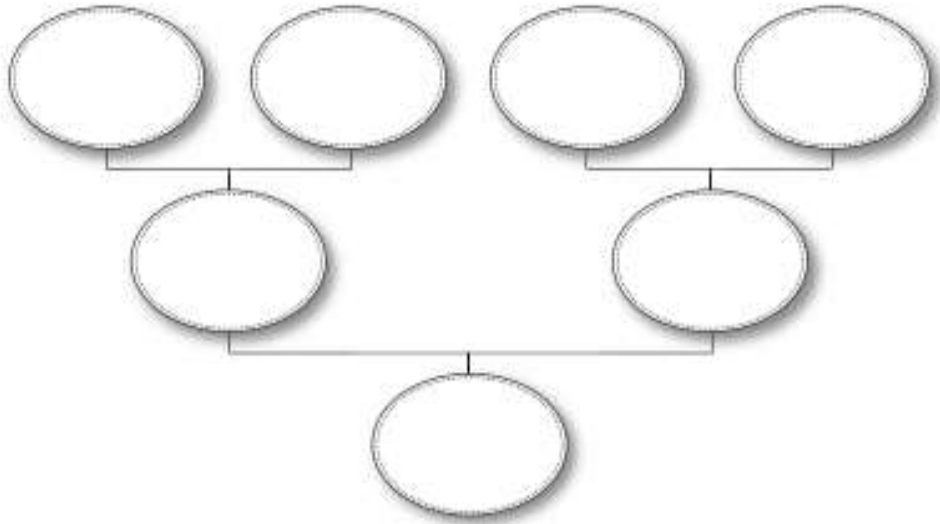
Nu le pa, asiloah ule tibantuk nih inn ah tuahpi, tialpi hna ding.

Na nule lei an chungkhar thingkung bantuk in zuksuai.

Na nu a unau an min, na nu i a nu le a pa min, na nu a nu i a nu le a pa min, na nu a pa i a nu le a pa min a dotdot tein tial hna.

An min na hngalh hna lo ahcun na nu le na pa, asiloah na ule tibantuk hal hna. An min na tial thiam lo mi zong na nu le na pa, asiloah na ule, upa pakhatkhat tibantuk sin ah a tial ning hal hna.

Na pale lei an chungkhar thingkung bantuk in zuksuai.

Na pa a unau an min, na pa i a nu le a pa min, na pa a nu i a nu le a pa min, na pa a pa i a nu le a pa min a dotdot tein țial hna.

An min na hngalh hna lo ahcun na nu le na pa, asiloah na ule tibantuk hal hna. An min na țial thiam lo mi zong na nu le na pa, asiloah na ule, upa pakhatkhat tibantuk sin ah a țial ning hal hna.

BIAZAI

Biazai phantu: Salai Zinghmuh (Falam)

Nunu Papa

Vawlei ka nu, van ka pa
Duhdanh ngei lo kan dawt hna.
Kan tlaihchan tuk hna
Kan upat tuk hna
Za ah za.

Nan chung ah ka um him tein
Nan thawng in ka nung
Hlim le lawm in.

Zulhphung

Biahalnak

1. Inn ah na nu le na pa nih, na pi le na pu nih, asiloah na ule, na chungle nih cucu na tuah lai, cucu na tuah lai lo an in ti mi pawl chim tuah hna?
2. Nan khaan chung le nan sianginn ah fel tein zulh ding an ti mi zei dah an si? Tuah hrimhrim lo ding an ti mi zong chimchih?

Tuah ding

Na fel maw fel lo nangmah tein i ruat law mark i pe tuah. Ka fel tuk na ti ahcun mark 3, ka fel tuk lem lo na ti ahcun mark 2, ka fel bak rih lo na ti ahcun mark 1 lawng naa pek lai.

Na fel maw fel lo kong ruah ding	Mark
1. Sianginn kai caan ah sianginn phak na fel maw?	
2. Sianginn na kai tik ah cauk le cafung tibantuk cacawnnak thilri tling tein ken na fel maw?	
3. Hnawmbawm asiloah hnawmkhur lawnglawng ah hnawmhlonh na fel maw?	
4. Sayate nih inn ah cazoh ding an in fial mi zoh ah na fel maw?	
5. Sianginn khaan le zunput thianh na fel maw?	
Mark zapi fonh	

Biahalnak

1. Nan sianginn khaan chung ah aho poh nih tuah dih ding le zulh dih ding tiah na ruah mi chim tuah?
2. Zulh ding an ti mi kan zulh lo tik ah kanmah siseh, kan hawile siseh, kan sayate siseh zei tin dah an um? An thin a haang maw? An i nuam maw? An hna a hnok maw? Zei poi lo in dah an um?
3. Zulhphung a zul lo mi kan hmuh kan theih hna tik ah zei dah kan tuah awk a si?

Tuah ding

Sianginn khaan chung zulhphung nan ser lai.

1. Nan khaan zapite nih nan khaan chung ah le ca nan cawn lio ah tuah hrimhrim lo ding mi pathum in chim cio tuah u.
2. Nan khaan zapite nih nan khaan chung ah le ca nan cawn lio ah tuah peng ding mi pathum in chim cio tuah u.
3. Nan chim cio mi cu nangmah nih siseh, midang nih siseh nan tuah kho taktak lai maw? Nan zul kho taktak lai maw?
4. Cun ca an chimtu hna zong nih zul hna seh ti an duhpiak mi chimter ve u. A chim mi cu nan zul kho taktak lai maw?
5. Nanmah nih nan chim cio mi le ca an chimtu hna nih a chim mi chung in nan zulh khawh ding mi zulhphung 10 in thim u.
6. Cucu ca in tial ulaw nan khaan ah taar u. A min ah “Kan Khaan Zulhphung 10” nan ti lai.
7. A zul lo mi cu zei tin dah nan tuah hna lai?

Tinh mi: Hawikom tha ngeih a herh lungfian nakding

Hawikom Tha

Biahalnak

1. Na hawikom tha bik aho dah a si?
2. Na hawikom tha bik nih cun zei dah an tuahipiak bal?
3. Nangmah nih na hawikom tha bik ca ah zei dah na tuahipiak bal?

Thaṭha le Thaiṭhai

Thaṭha le Thaiṭhai cu aa daw tuk mi hawikom an si. Sianginn kai ah an kalṭi, an ṭhuṭi, chuncaw ei ah an eiṭi, sianginn lawi ah an lawiṭi. An i kom tuk i an i ṭhen bal lo tluk a si. Thaṭha nih Thaiṭhai ca ah changreu a rak put tawn. Thaiṭhai nih Thaṭha ca ah an dumchuak thingthei a rak put ve tawn. Thaṭha cu Mirang ca a thiam tuk i Thaiṭhai kha Mirang ca a chimh tawn. Thaiṭhai cu caku le puanthaan in innte tiamnak le tunu ser a thiam tuk i Thaṭha cu tunu ser ning a chimh tawn.

Biahalnak

1. Thaṭha nih Thaiṭhai ca ah zeī dah a tuaḥpiak?
2. Thaiṭhai nih Thaṭha ca ah zeī dah a tuaḥpiak?
3. Hawikom ṭha kan si khawh nakding zeī dah kan tuaḥ a herh?

Tuaḥ ding

Hawikom cung ah zeī bantuk hi dah tuaḥ a ṭha? A tanglei ah a ṭha na ti mi cu zah (✓) pe law, a ṭhalo na ti mi cu arke (✗) that.

No.	A Kong	✓	✗
1	Hawi an ngaihchiat tik ah ka hnemh hna lai.		
2	Lentecelhnak thil hi hawi ka hlan hna lai lo.		
3	Hawi he i vua lo tein ka um lai.		
4	Hawi nih an herh mi ka bawmh hna lai.		
5	Hawi nih an thiam lo mi cu ka thiam ahcun ka chimh hna lai.		

SAK DING HLA

Hawikom Ṭha Cu Sui le Ngun An Si

Hawi thar kawl

Hawi hlun philh hlah

Hawikom ṭha cu sui le ngun an si.

*Tinh mi: Mahle tawh rian cio a um hngalh i mahle tawh cio
laak a herh lungfian nakding*

Mahle Rian

Kan sianginn ah ka uar tuk mi pakhat a um. Amah cu Tang 4 khaan an haotu Van Kung a si. Ca aa zuam. Pumpululh chuih zong a thiam. Hawi zong tampi a ngei. Sayate zong nih an dawt ngai.

Tang 1 kan kai lio ah hin voi khat cu sianginn kai ka tlai deng le, sianginn lei ah a tlik bak in ka rak tli. Sianginn phanh laite ah lung kaa chuih sual i ka tlu. Van Kung nih cun a ka hmuh i a rak ka thawh. Ka angki hnawm a ka thianhpiak. Ka zal zong sianginn tiang a ka beipiak. Ka tahha a mang cang nain a ka hnemh i ka tap than lo. Kan khaan chung tiang a ka thlah. Kan sayama zong nih Van Kung cu a thangthat. Mah hnu cun ka u Van Kung cu ka upat chinchin.

Biahalnak

Inn ah siseh, sianginn ah siseh, nangmah nih ùanvo na laak tawn mi, na ùan tawn mi rian chim tuah hna.

Inn ah	Sianginn ah
1. Puan ka bil tawn.	1. Hmun ka phiak tawn.
2. Hmun ka phiak tawn.	2. Whiteboard ka hnawt tawn.
3. Țhutdan ka fim tawn.	3. Țhutdan ka fim tawn.
4. Kheng ka Țawl tawn.	4. Hnawm ka hlonh tawn.
5. Arfaang ka veng tawn.	5. Zunput ka Țawl tawn.

*Tinh mi: Midang he i dawt, pakhat le pakhat rian i bawmh a that
zia lungfian nakding*

I Daw Hna Usih

Tang 2 a kai lio mi Mawite cu ca a thiam tuk mi a si. Asinain hawi a kom duh lo i amah telawng a um tawn. A pencil, ruler le eraser tepawl midang hlanh zong a duh bal lo.

Ni khat cu sianginn hmai ah Mawite cu a lum sual i a chuncaw a tle dih. A ke aa khawn caah amah tein a tho kho lo. An khaan pawl nih an zuanhnawh i an thawh. Chuncaw ei caan a phan i a hawile nih an rawl an hromh.

Cu ni thawk cun Mawite cu a hawile he i daw tein aa kom kho i sianginn kai zong ah aa nuam kho tuk cang.

Biahalnak

1. Pakhat le pakhat kan i dawt khawh nakding zeï dah kan tuah lai? Zeï tin dah kan um lai?
2. Zeï kan tuah ah dah midang he kan i dawt khawh lo?

Game celh ding

1. Hi *game* cu cauk kha *battery* ah ruah i minung kha battery a um lawng ah a kal kho mi *robot* an si lai.
2. Sayama nih *control* aa ken lai. *Control* a hmeh poh ah cauk cu an lu ah an chiah lai i an i chawk lai.
3. Cauk a tlak cun an dir lai.
4. A hawile nih cauk cu an charpiak lai i a lu cung ah an chiah hnu lawng ah a kal than kho lai.

*Tinh Mi: Mi nih ngakchia takpum ningcang lo in tawnghpiak le
dehdai an hman tawn caah cucu ngakchia nih an lungfian i an i
runven thiam nakding*

El Ko Hna

Biahalnak

1. Midang nih kan takpum lak ah tawnghpiak kan duh lo mi zeidah an si?
2. Kanmah duh lo in kan takpum an kan tawnghpiak tik ah zeitin dah kan leh tawn hna?

Nu kan si zong ah, pa kan si zong ah midang nih tawnghpiak kan duh lo mi kan takpum hmun le zawn an um cio. Cucu midang nih an in tawnghpiak hna ahcun el ko hna u. “Ka duh lo” ti ko hna.

Kan takpum cu kanmah ta a si. Kanmah ta a si caah kan takpum kong cu kanmah nawl a si.

Ahohmanh nih duhtipoh in kan takpum tawnghnak nawl an ngeilo. An tawng ahcun ka duh lo tiah el ko hna. Kan dam lo ruang ah siibawite nih tawnghpiak ding a si hmanh ah nu le pa nawl hal hmasata phung a si.

Nangmah nak upa deuh le kum upa nih an tawng zong ah ka duh lo ti ko hna. Cutin na el hna lo ahcun an duhduh in an in tuahtao khawh i fahnak le harnak ton sual khawh a si.

Tawng Hlah

Kan hmur kan biang kan òang
 Kan òawh kan phei kan paang

Kanmah nawl lo
 Mi nih tawng phung a si lo.

Na duh lo mi cu ka duh lo tiah chim
 Na duh lo na bu an in tawngchih ahcun chim.

Chim ngam lo òing a um lo
 An bawm khotu an um ko.

Biahalnak

1. Mi pakhat nih, “Duh na nun ning cu,” an ti hnga le, an muaitaam pah in tawng na duhlonak zawn tawng thluahmah sehlah zeidah na tuah lai?
2. Na hngalh lo mi minung pakhat nih, “Keimah nih nan inn ah kan thlah lai,” asiloah, “Kan vahpi lai, thil kan cawkpia lai,” in ti sehlah zeitin dah na leh lai?

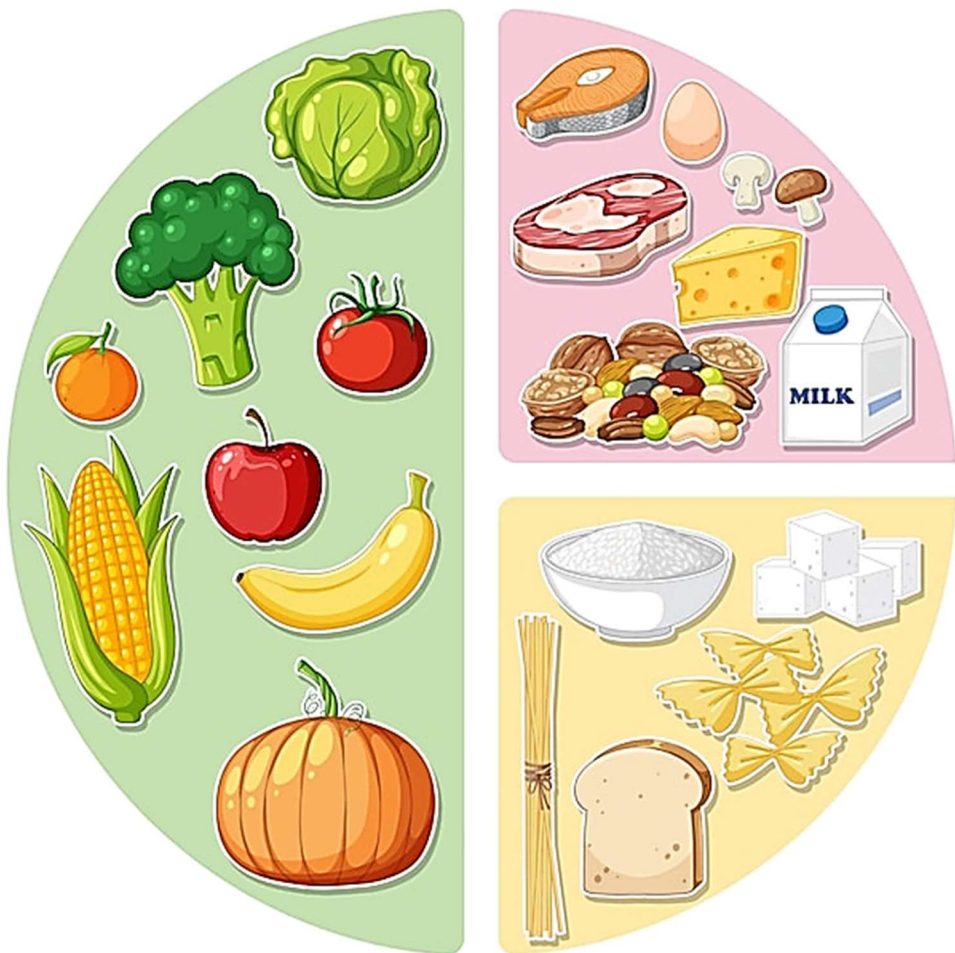
Tinh mi: Eidin phu thum in thennak kong le nifa tirawl phuntling tein kan eiding maw tiah mah tein hngalh khawh nakding

Eidin Zia Thiam Cu Thawnnak

Nifatin kan rawlei mi ah tirawl phu phu thum hi a tling maw tling lo ti kan tuak peng a hau. Phu khatnak cu takpum thannak a bawmtu tirawl an si i sa phunphun, arti, ngasa le pe a phunphun hna an i tel. Mirang holh cun “proteins” an ti. Phu hnihnak cu thazaang a thawntertu tirawl an si. Cu hna cu facang, kawm, changvut in tuah mi changreu, aalu, baa, kawhra le khohsuai tepawl an si. Mirang holh cun “carbohydrates” an ti. Phu thumnak cu zawtnak a kham khotu tirawl an si. Hi tirawl cu a biapi in tisik anhnah le thingthei te pawl an si. Mirang holh cun “vitamins & minerals” an ti. (“&” ti cu *le*, Mirang holh in *and* tinak a si.)

Ni khat chung ah thannak, thawnnak le zawtnak kham khotu tirawl phuntling tein kan ei a herh. Zingka ah buh le arti, zanlei ah buh le sa kan ei ahcun thannak le thawnnak tirawl lawng kan ei i zawtnak kham khotu tirawl kan ei lo tinak a si hnga.

Phuntling tein kan ei khawh ahcun kan takpum a than ning a tha lai i kan thawn lawng si lo in kan thluak zong a tha rih lai. Zawtnak a kham khotu tirawl kan ei lai i kan ngan a dam lai.

Biahalnak

1. *Protein* aa tel mi tirawl a cung zuksuai chung ah thim hna.
2. *Carbohydrate* aa tel mi tirawl a cung zuksuai chung ah thim.
3. *Vitamin* le *mineral* ai tel mi tirawl a cung zuksuai chung ah thim.

Inn ah chungle he tuahti ding homework

Zing rawl ah zeidah na ei i chuncaw ah zeidah na ei tawn?

Zanriah ah zeidah na ei tawn?

	Phu 1nak: <i>Proteins</i>	Phu 2nak: <i>Carbohydrates</i>	Phu 3nak: <i>Vitamins & Minerals</i>
	Sa, arti, be le pe phunphun, tibantuk	Aalu, baa, facang, changreu, tibantuk	Tisik anhnah le thingthei phunphun
Thaithawh			
Chuncaw			
Zanriah			
Zan			

Tinh mi: Takpum thianhhlimh a herhnak kong lungfian nakding

I Thianhhlimh Cu Ngandamnak

Kan takpum kan thianhhlimh lo ruang ah kan thlan rim le kan kaa rim a nam i hawi sin kan um tik ah mi siarem lo in kan umter sual khawh hna. Takpherh, takbo, chungtlik le chungchia nih a chuahpi mi zawtnak a phunphun a chuak kho. Cu bantuk zawtnak cu mi zong kan chonh khawh hna, mi sin zong in kan i chonh kho.

Thiang Bik nih a takpum thianhhlimhnak ca a tuah tawn mi

1. **Haṭawl:** Ni khat ah a tlawm bik voi hnih a ha aa ṭawl. Zing rawl a ei dihka le ih lai poh ah aa ṭawl peng.
2. **Kuṭṭawl:** Rawlei lai, rawlei hnu, zunput in a kal dih tik, ui le chizawh tibantuk a tawngh hnu, lentecelh dih le lennak in inn a lawi le cangka ah a kut aa ṭawl peng.
3. **Takkholh:** Nichiar a tak aa kholh i a lu zong aa ṭawl. Nikhua a chiat tuk le ni a linh tuk lio belte ah cun aa kholh lo.
4. **Thilthlen:** Nichiar thil thiag aa hruk. A thil aa hruk mi an cin dih le an hnawmh poh ah aa thleng. Tawhrolh chungnawh cu nichiar aa thleng.
5. **Tinriam:** A tin a sau bal lo. Thiag tein a tuah i aa riam peng.

Thiang Bik bantuk in a caan hmaan tein kan i thianhhlimh ahcun kan pum a thiag, kan ngan a dam lai. Thiag Bik bantuk in caan hmaan tein na pum thianhhlimhnak na tuah tawn ve ko lo maw?

Biahalnak

Zarh khat chung ah na tuah tawn mi ni kha zah (✓) hna law na tuah lo mi ni cu arke (✗) that.

Tuah mi	Nikhatni	Nihnihni	Nithumni	Nilini	Ningani	Zarhte	Zarhpi
Haṭawl							
Luṭawl							
Takkholh							
Thilthlen							
Tinriam							

Tinh mi: Ha ngandamnak lungfian le haṭawl ning thiam nakding

Kan Ha Daw Hna Usih

Kan ngan a dam nakding ti le rawl kan eidin mi cu kan ha nih cip tein an khai. Cip tein rawl an khai khawh lawng ah kan ngan a dam lai. Cucaah kan ha dawt a hau.

Zei Ruang Ah Dah Zaza A Ha A Fah?

Tang 2 a kai lio mi Zaza cu a thlum mi eidin a duh tuk mi a si. Muṭhai le lollipop tehna a ei peng pin ah haangthlum zong a ding peng. A ei dih hnu ah a kam zong aa ṭuah lo. Ih lai zong ah a ha aa ṭawl lo. Cucaah a ha an bum i an nak dih. A kaa rim zong a nam. Ni khat cu a ha a fak ciammam i a ṭap. A nu nih siibawi sin ah a kalpi. Siibawi nih a ha a bumnak a kua cu a thloppiak. Cun siibawi nih ei dih poh ah kam i ṭuah ding le ih lai poh ah ha i ṭawl ding in a cahta. Cu ni thawk cun Zaza cu thil a ei dih poh ah a kam aa ṭuah. Ih lai ah a ha aa ṭawl i a ha a fak ti lo.

Kan ha a rawh lo nakhnga zulh ding

1. Thil ei khawh poh ah kamthuah le haṭawl ding
2. A hak tuk mi thil sehchih lo ding
3. Ih lai poh ah haṭawl ding
4. Ha a feh nakding ah sa, nga, arti, cawhnuk, thingthei thingtlai, tisik anhnah eipiak peng ding

Haṭawl tik ah zulh ding

1. Ha hmailei a chung le a leng he ṭawl ding
2. A denglei a chung a leng dihlak ṭawl ding
3. Hakar zong thiang tein ṭawl dih ding
4. Haṭawl tik ah lei zong ṭawlchih philh lo ding

Biahalnak

Zarh khat chung ah na ha naa ṭawl caan kha zah (✓) law naa ṭawl lo caan kha arke that (✗).

Tuah mi	Zing thawhka	Thaithawh khimka	Chuncaw khimka	Zanriah khimka	Zan ih lai
Nikhatni					
Nihnihni					
Nithumni					
Nilini					
Ningani					
Zarhte					
Zarhpi					

*Tinh mi: Innchung innleng ah kan hman mi mei ralrin a herh zia
hngalh i mei i ralrin thiam nakding*

Mei I Ralring

Zei ruang ah dah inn mei a kangh tawn?

1. Rawl kan chuan tik ah daithlang in innleng ah kan chuahtaak tawn i rawl kan chuannak mei a lawn asiloah meihri an kangh a *shock* khawh ruang ah.
2. Ngakchia nih mei he lente an i celh tawn, meitek deh le lalpan in mei khangh le mei duah an hman ruang ah.
3. Phone kan *charge* nak mei *plug* hna an thing i an i long tibantuk ruang ah le mei kan hman mi a tha a tam tuk ruang i a *shock* tawn ruang ah.
4. Electric darlin ralrin lo le daithlang in kan chiah le kan hman tawn ruang ah.
5. Kuak a zu mi nih kuakci le kuakbul daithlang in an hlonh, an chiah ruang ah.
6. Meilul (phazawngdan) daithlang in kan van i a hmih kan philh tawn ruang ah.

Inn mei a kangh sual lo nakding zei tin dah naa ralrin lai?

1. A herh lo ah mei on lo ding.
2. Meite̤k le gas tepawl a herh lo ah on lo ding.
3. Mei pawng ah a kangh a fawi mi thilri chiah lo ding.
4. Mei he lente i celh lo ding.
5. Mei a kangh sual ahcun a himnak hmun ah zaam ding.

Biahalnak: A palh ahcun that (✖), a dik ahcun zah (✓).

1. Thilpuan he a naihnak ah phazawngdan van lo ding. ()
2. Electric mei in rawlchuan lio ah lenvahtaak lo ding. ()
3. Inn pawngkam hnawm thianh lo ding. ()
4. Inn chung ah datsi chiah lo ah a t̤ha. ()
5. Puan, khiangthawng le thlalangawng zaar he a naihnak ah fikfa thahnak sii van peng ding. ()
6. Thli a hran lio ah inn pawngkam mei duah ding. ()
7. Gas le datsi pawngkam ah kuakzuk lo ding. ()
8. Zan ih lai ah meithahta dih ding. ()
9. Vutcam a sa lio mi inn pawngkam ah thlet ding. ()
10. Tappi kam ah gas dur i chiah ding. ()

*Tinh mi: Thingkung an thathnem hngalh nakding le thingkung
zohkhenh an herh lungfian nakding*

Zohkhenh An Herh

Biahalnak

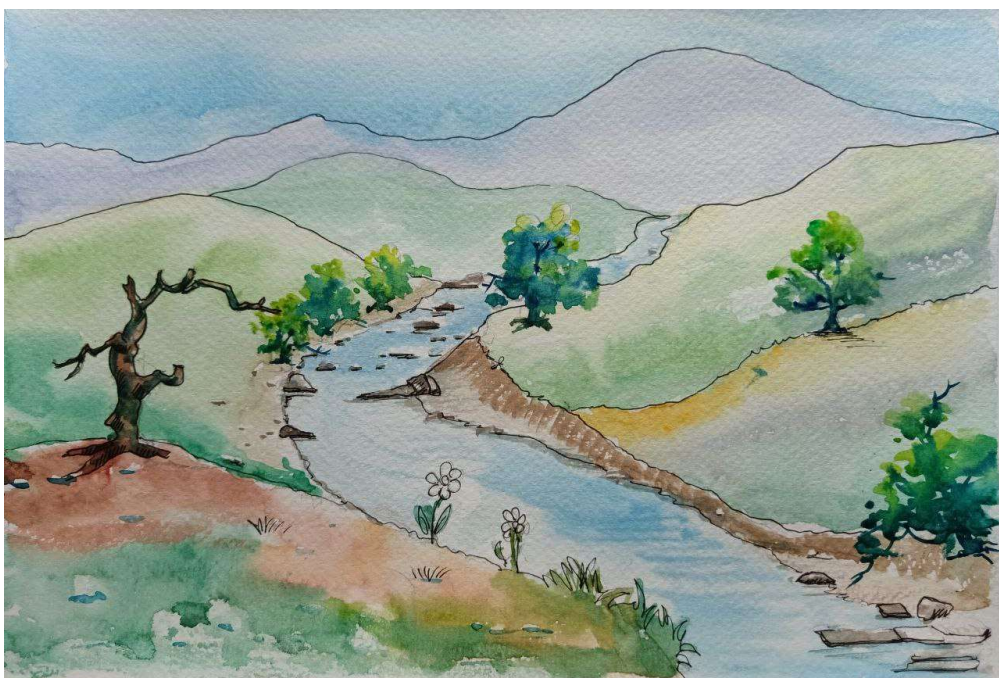
1. Nan innpawng ah thingkung an um maw? An um ahcun zei thingkung dah an si, an min na hngal hna maw?
2. Na duh poh in thingkung khiah le saam na hmang maw?
3. Thingkung um hna hlah sehlaw zei dah a cang lai?

Minung, saram le thilnung dang nih thinkung a hnah, a thei le a par cu kan ei. Thinkung in innsaknak le sianginn saknak thing kan laak. Thinkung nih thladem zong an kan pek. Ruah a sur i tilu nih vawlei a luanpi dih lo ding in thinghram nih an kham. Thinkung ramkung nih thlichia, tilian, le mincim tehna zong an kham khawh. Thingnah a òil mi nih vawlei non an òhatter.

Thinkung nih kan dawp ding thlithiang zong an chuah. Minung nih kan nunnak ca ah thlithiang cu kan cuap in kan dawp. Vawleicung mi vialte nih kan dawp awk thlithiang cu thinkung ramkung zong nih an chuahpi ve caah “vawleipi a cuap” bantuk an si. Kan cuap a um lo ahcun thlithiang kan dawp kho lai lo. Thinkung an um lo ahcun minung ca ah thlithiang an kan chuahpiaktu ding cuap a um lo tluk a si lai tinak a si.

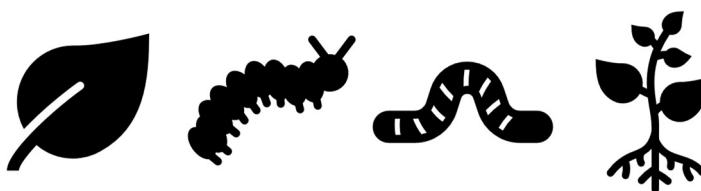
Thinkung ramkung cu minung ca ah ei awk zong an si, thilri sernak ah hman khawh zong an si. Thlithiang a chuahtertu le tithiang a chuahtertu zong an si. Minung ca ah a òhahnem tuk mi thingkung cu kan dawt hna i kan zohkhenh hna a herh ko lo maw?

Thingnah nih vawlei non an thatter ning

Thingnah an til i an caar. Cu thingnah caar cu rungrul nih an ei hna. Cu rungrul cu va nih an ei hna. Va nih an ek an ek i thingnah ro le thingro he an i fonh tik ah dawm ah an cang. Dawm nih cun vawlei non an thatter. Vawlei non a that lawnglawng ah kan eidin ding kan cin mi an tha kho lai.

Biahalnak

1. Thinghnah a ei mi saram an min pathum in chim hna.

(a) _____

(b) _____

(c) _____

2. Minung nih kan ei mi thinghnah pathum in chim hna.

(a) _____

(b) _____

(c) _____

3. A tanglei a lawnnak ah kulh () chung in a hmaan mi pakhat in thim law thla hna.

(a) Thingkung nih minung ca ah eidin le _____ an chuahpi. (thlithiang, thlihnawm)

(b) Va ek le thinghnah ro an i cawh tik ah _____ a cang. (kawm, dawm)

(c) Thingkung ramkung nih _____ an kham khawh. (tilet, mincim)

BIAZAI

Kan Vawleipi

Thingkung saram an tampi

Kannah umnak vawleipi.

Miphun kip in a khat mi

Kannah umnak vawleipi.

Kan zapi in daw usi

Kannah umnak vawleipi.

Aho Van Ngai Lo

Hlaphan: Seino Music Group

SAK DING HLA

Fing le tlang kip ah
Thankawng fiakfai va phuntling an awn
Tlang chokhlei senri par phun an tling ko
Kan Lairam ah.

Kum le caan hna nih liam lengmang hmanhseh
Kan dawt kan Lairam a hmun zungzal.
Leng le valno mi hna a nuam nan ti cio maw?
Kan dawt kan Lairam ca nan lung hmun seh.
Aho van ngai lo kan dawt kan Lairam
Ṭhangcho chin seh.

Ṭhal khuapau chuah in
Leng le valmi hna ngahring dawi cu
Tlangcung kethei nih hrawn za hoi hna lai
Pau chialmal in.

Sunghno Ka Nu

Hlaphan: Thomas Tial Uk

SAK DING HLA

Khuaitizu nakin a thlum mi
Pangpar rim nakin a hmui mi
Hringtu sunghno ka nu dawtnak a si.

Dairial ti nakin a kik mi
Zilthli fim nakin a dai mi
Hringtu sunghno nu dawtnak a si.

Sunghno nu na dawtnak aw
Ka nu na kutnem cu
Kei ca ah a sung khun e.
Kan then siang lo e.

Sunghno sawm-ai sam le
Ka nu kaapau te cu
Kei ca ah tlang chokhlele
Senri nih iang lai lo.

Tha le zaang nih a tlinh ti lo
Hmur le kaa tein kilhkamhtu
Retheih le thadit philhtertu ka nu.
Cham khawh lo na dawtnak sung le
Rulh khawh lo a luang mi thlanti
Hring semmawng rual nih kan philh lai lo.

A fa dawt hna i kan ca ah
Khukbil in Zingnu Pathian sin
Thlaza campiaaktu
Maw sunghno ka nu
Bawipa nih damnak in pe seh
Bawipa nih nunkhua saunak le
Taksa le thlarau damnak in pe seh.

Dawtnak hi par bang in a ziam
Iang zong hi hlen hmang mi a si
Sisehlaw Bawipa a ñih mi nu cu
Thangthat le conglawmh tlak a si.
Cucu sunghno ka nu na si
Chungkhar vanram ah sertu ka nu.

